

כ"ו טבת, תשע"ד, 25.12.2014

גיליון מס' 439

פרשת ויגש

כתותרת

מאת שלומית טור פז, קיבוץ כפר עציון

"מי יתנך כאח לי יונק שדי אמי?", שואל מדרש שיר השירים רבה, פרשה ח', בתסכול רב, בעקבות סיפורי האחים קורעי הלב של ספר בראשית, מיהו אותו אח אוטופי שגילה אחוות אחים כה נהדרת המשמשת כמודל לחיקוי לדורות? "באי זה אח [מדובר]?" המדרש מביא, באירוניה, מספר אפשרויות לפתרון ופוסל אותן:

"כקין להבל? קין הרג להבל! שנאמר: ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו. אלא כישמעאל ליצחק? ישמעאל שונא ליצחק! אלא כעשו ליעקב? הרי נאמר: וישטום עשו את יעקב! אלא כאחי יוסף ליוסף? שונאין היו אותו! שנאמר: ויקנאו בו אחיו".

לבסוף מוצא המדרש פתרון ביחסים שבפרשתנו: "באי זה אח יונק שדי אמי? הוי אומר: כיוסף לבנימין שאהבו בלב, שנאמר: "וירא יוסף אתם את בנימין". ואכן, מהווה פרשתנו תחילתו של תיקון לדרך העקלקלה בה הוביל אותנו ספר בראשית החל מן השאלה המהדהדת בראשיתו: "השומר אחי אנכי?" ועד התשובה הניתנת לה בפרשה זו ע"י יהודה מגינו של בנימין, המוכן לשים עצמו במקומו של אחיו הקטן: כן, שומר אחי אנכי!

מסכת יחסים קשה בין אחים הובילה אותנו לאורך כל ספר בראשית ותגיע לסיומה בשבוע הבא בפרשת ויחי, כאשר יוסף יצפה ביעקב המשיית יד ימינו על ראש הצעיר ואת שמאלו על ראש הבכור "וירע בעיניו ויתמך יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה". יוסף יבקש למנוע מילדיו את הגורל האחאי הקשה שנגזר עליו ויתחנן: "לא כן אבי כי זה הבכר, שים ימינך על ראשי". אולם יעקב, הרואה פני עתיד, ימאן, ועל מנשה ואפרים יגזר להמשיך את המתח ואת התחרות שהיתה מנת חלקה של כל השושלת. היטיבה לתאר זאת זלדה:

הַלּוּמֵת גַּעְגּוּעִים	שֶׁזָרַק קֶר אֶל פְּנֵי וַבְּרַח	וְכַמָּה קִנְאָה! לְחַשׁ
לְקַרְבֵּת-נֶפֶשׁ בְּלֵי פְּנִיּוֹת	כַּמָּה עֲדִינּוֹת כַּמָּה חֲסוֹת	יוֹסֵף הַצְּדִיק
סִפְרֵתִי לְרוּחַ	כַּמָּה עֲצָה יֵשׁ בְּמַלְאָה אַח.	שְׁאֲחִיו זָרְקוּהוּ לְבוֹר.

רבות עסקו בשאלה מדוע כך בוחרת התורה לתאר לנו את המשפחה הראשונה. האם מדובר בתיאור נאמן של היצרים הכמוסים הנמצאים בכל אדם ובכל משפחה? האם מדובר בתהליך של למידת לקח – מיותר האחים על יוסף לשמירתם על בנימין? האם זוהי אנלוגיה כללית לסיפורו של עם ישראל בין אומות העולם – הצעיר הגובר על הבכור, הכבשה הגוברת על שבעים הזאבים, ישראל הם כשיבולת אליה ישתחוו השמש, הירח והכוכבים?!

כך או כך, פרשתנו מתחילה להציג גם קיומו של דגם אחר, בלשונה של זלדה – העדינות, החסות, העצה שבמילה 'אח'. התעצמותו של דגם זה תיוצג בעוצמה בספר שמות בו נתחיל לקרוא בעוד שבועיים. ספר זה מתאר יחסים משפחתיים מסוג אחר לחלוטין – כבר הפסוק הרביעי מעניק לנו את התשובה של ספר זה לשאלת "השומר אחי אנכי", בתארו את סיפורה של

האחות השומרת על אחיה הקטן : "ותתצב אחתו מרחק לדעה מה יעשה לו". הפרשה תמשיך בסיפור מינויו של משה במעמד הסנה. משה יסרב לקב"ה וידחה את כל הטיעונים המוצגים בפניו ללקיחת השליחות האלוהית, כולל מצוקת העם, הבטחת העתיד, הוכחת האותות וחרון אף ה'. לבסוף, יעתר משה וישתכנע באמירה זו: "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו". כאשר יבטיח לו הקב"ה את עזרתו, את שמחתו ואת רעותו של אחיו – הדבר יכריע את הכף וייתן למשה כח ואמונה לעשות ככל אשר ידבר אליו ה'.

הדגם היחידי שניתן למצוא בספר בראשית, לפני יוסף ובנימין, ליחסים של נתינה ורעות בין אחים, הוא בעצם בין אחיות, בסיפורן של רחל ולאה. למרות כל המורכבות ביחסיהן, למרות הכרעות חיייהן ואפילו הקנאה הטבעית שהיתה אמורה לאפיין אותן, מצליחות השתיים להתגבר על האינטרס והרצון האישי וללכת אשה אל אחותה. כך רחל, המשתפת פעולה בהתחלפות עם אחותה בליל הכלולות, ועל פי המדרש (פתיחתא לאיכה רבה) עושה זאת מרצון: "נחמתי בעצמי וסבלתי את תאותי, ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה... וגמלתי חסד עמה, ולא קנאתי בה". כך גם לאה, שעל פי אגדה תלמודית (ברכות ס"ע"א) מציגה התנהגות דומה, כאשר היא מוותרת על בן שביעי ומסתפקת בבת – דינה – על מנת לבסס את מעמדה של רחל מעל השפחות: "ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה". מאי "ואחר"? אמר רב: לאחר שדנה לאה דין בעצמה ואמרה: "י"ב שבטים עתידין לצאת מיעקב, ששה יצאו ממני, וארבעה מן השפחות - הרי עשרה, אם זה זכר - לא תהא אחותי רחל כאחת השפחות!". מיד נהפכה לבת, שנאמר: "ותקרא את שמה דינה"!

על פי איכה רבה, מתבקש הקב"ה ללמוד מרחל ומחוסר אנוכיותה כלפי אחותה "ומה אני שאני בשר ודם עפר ואפר לא קנאתי לצרה שלי ולא הוצאתיה לבושה ולחרפה, ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעבודה זרה... והגלית בני, ונהרגו בחרב, ועשו אויבים במ כרצונם", ואכן "מיד נתגללו רחמיו של הקב"ה ואמר: בשבילך רחל אני מחזיר את ישראל למקומן".

נאחל לעצמנו שנוזכה ללכת אחר המודל האחאי של ספר שמות, ואחר התיקון המייצגים יהודה, יוסף ובנימין בפרשתנו, ללא קנאותיהם של רוב בני ספר בראשית וללא הצורך להקרבה עצמית של בנות ספר בראשית.

שלומית רביצקי טור-פז היא מנהלת בית מדרש אלול. חברת קהילה בקיבוץ כפר עציון. נשואה לקינולי ואם לחמישה המודים.

אפשר לקבל את דף פרשת השבוע של הקיבוץ הדתי בדואר אלקטרוני או לראות אותו באינטרנט באתר של תנועת הקיבוץ הדתי בכתובת: www.kdati.org.il/parashat/hashavua.htm כדי לקבל את הדף כל שבוע בדואר אלקטרוני, יש לשלוח הודעה אל: webmaster@kdati.org.il ולרשום subscribe בשורת הנושא. כדי להפסיק, יש לכתוב unsubscribe בשורת הנושא. תגובות למאמרים וכן הצעות לכתוב מאמרים, יש לשלוח אל: amudim@kdati.org.il אתר האינטרנט של הקיבוץ הדתי: www.kdati.org